

Pratarmė

Acta Paedagogica Vilnensia žurnalo 47 tomas – jubiliejinis. Nuo pirmo žurnalo tomo pasirodymo 1991-aisiais prabėgo 30 metų. Visus šiuos metus žurnale spausdinami aktualiausias švietimo ir ugdymo problemas gvildenantys straipsniai. Šios problemos gali būti susijusios tiek su lokaliais, tiek su globaliais iššūkiais. Vienas iš pagrindinių globalių antropoceno epochos iššūkių – klimato kaita, skatinanti permąstyti planetos ir žmonijos ateitį, taip pat ugdymo tikslus ir perspektyvas.

Pirmame šio žurnalo straipsnyje ne tik pateikiami posthumanistiniam požiūriui atstovaujančių teoretikų (Annette Gough, Nathan Snaza, Brad Petitfils ir kt.) svarstymai ir siūlymai, bet ir skatinama permąstyti besimokančio asmens santykio su ugdymu pokytį antropoceno epochoje. Straipsnyje taip pat atskleidžiami jaunųjų klimato aktyvistų išgyvenimai: abejonės, nepasitikėjimas, nusivylimas formaliuoju ugdymu, jo praktikomis ir švietimo ateitimi.

Dar vienas globalių iššūkių, 2021 metais tapęs itin aktuoliu ir Lietuvai, – pabėgėlių krizė ir pabėgėlių bei prieglobsčio prašytojų vaikų ugdymas ir švietimas. Žurnale apžvelgiama Turkijos, priėmusios daugiau nei 1,7 milijono pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų vaikų, patirtis mokant juos anglų kalbos.

Prasidėjus COVID-19 pandemijai ir perkėlus formalųjį ugdymą į skaitmeninę erdvę, išryškėjo iki šiol egzistavusios skaitmeninio raštingumo, informacinių įgūdžių trūkumų keliamos problemos, itin svarbia tapo ir skaitmeninė atskirtis, skaudžiausiai palietusi vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, taip pat vaikus iš nepalankios socialinės aplinkos, iš jų ir pabėgėlio statusą turinčių ar jo siekiančių šeimų vaikus.

Ar Lietuva buvo pasirengusi švietimo skaitmenizacijai, atskleidžiama Lietuvos ir ES šalių skaitmeninio mokymo būklės vertinimo 2019 metais, t. y. prieš prasidedant pandemijai, rezultatus pateikiančiame straipsnyje. Jame, pasitelkiant Europos politikos studijų centro (CEPS) sukurtą pasirengimo skaitmeniniam mokymui indeksą, atskleidžiama, kad Lietuva bendroje ES 27 rikiuotėje užima 11-tą vietą. Tačiau straipsnio autorė pažymi, kad gana aukšta Lietuvos pozicija sudarytame sąrašė daugiausiai grindžiama pozityviais antrojo indekso dėmens – skaitmeninio mokymo politikos ir ją įgyvendinančių institucijų – rodiklių vertinimais, o dalyvavimas mokant ir mokymo rezultatai buvo įvertinti kur kas kukliau.

Deklaruojamos politikos ir realybės skirtis aptariama ir straipsnyje, nagrinėjančiame švietimo kokybės problemą. Užduodant klausimą, ar Lietuvos švietimas yra efektyvus, našus, kokybiškas ir socialiai teisingas, siekiama dekonstruoti su švietimo kokybe susijusius mitus.

Ar švietimo kokybę atspindi egzaminai, o ypač daug diskusijų keliantis lietuvių kalbos ir literatūros valstybinis brandos egzaminas, po kurio kiekvienais metais sustiprėja nuogaštavimų dėl vis didėjančio mokinių neraštingumo? Ir jei šie nuogaštavimai pagrįsti, kam reikėtų skirti daugiau dėmesio mokant lietuvių kalbos? Atsakymus galima rasti straipsnyje „Mokinių raštingumo problemos lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino darbuose: sintaksės žinių spragos“.

Publikuojamuose straipsniuose ne tik akcentuojami iššūkiai ir problemos, bet ir ieškoma būdų jiems įveikti, pristatant tiek naujas, tiek laiko patikrintas švietimo ir ugdymo strategijas. Analizuojant transdiscipliniškumo pobūdį šiuolaikinėse švietimo sistemose, apmaštomas jo ryšys su darnaus vystymosi švietimu ir transversalių gebėjimų formavimu, konstatuojama transdiscipliniškumo reikšmė sprendžiant sudėtingas ir neaiškias socialines ir aplinkos problemas.

Ne mažiau aktualus išlieka ir kritinio mąstymo ugdymas bei patirtinis mokymasis. Tad viename straipsnių analizuojama, kaip Kroatijos mokytojai savo kasdieniame darbe sieja šiuos du aspektus. Vienas iš veiksnių, lemiančių, kiek mokytoja (-as) skirs dėmesio kritiniam mąstymui ugdyti, kaip skatins patirtinį mokymąsi, – mokytojų darbo patirtis. Neneigiant darbo patirties reikšmės, verta pabrėžti, kad ne mažiau svarbu, kokią būsimeji mokytojai įgyja universitete ne tik kritinio mąstymo, bet ir personalizuoto mokymo(si), kurio esmė yra abipusė mokytojo ir besimokančiojo atsakomybė, lankstus turinys, priemonės ir mokymosi aplinka, tikslingas mokymas(is) bei duomenimis grindžiami sprendimai ir refleksija, patirtį.

Atsakymo, ar gali mokytojas būti pasirengęs visiems iššūkiams, ieškoma straipsnyje, kuriame nagrinėjami pedagogų pirmojo susitikimo su autizmo spektro sutrikimą turinčiu vaiku išgyvenimai, sutelkti ties dviem egzistencinėmis (santykio ir kūno) temomis. O apie tai, kaip ugdymui gali padėti net sienos, rašoma straipsnyje, kuriame pristatomas XXI a. mokyklų architektūros ir šiuolaikinio bendrojo ugdymo(si) tikslų ir uždavinių sąveikos modelis.

Aukštojo mokslo temoms skiriami du straipsniai. Viename iš jų pristatoma Meksikos mokslininkų veikla, analizuojama, kokioms veiklos rūšims (mokslo darbui, dėstymui ir kt.) teikiama pirmenybė, lyginama, kaip tai atrodo tarptautiniame kontekste. Kitame straipsnyje nagrinėjamas verslumo ir mokslinių tyrimų kompetencijų ugdymas vykdant doktorantūros studijas Latvijoje.

Kronikų skiltis skiriama profesorei Jūratei Baranovai atminti. Lilija Duoblienė atskleidžia profesorės kelionę nuo filosofijos link ugdymo teorijos ir praktikos. Čia pristatomos ir dvi knygos, kurių bendraautorė yra Jūratė Baranova.

Irena Stonkuvienė